

ANDRZEJ J. NORAS:**Kant a novokantovstvo – bádenská a marburská škola**

Košice: Filozofická fakulta UPJŠ 2011, 358 s.

Návraty k filozofom minulosti sú motivované rôzne; môže to byť jednak snaha o adekvátne porozumenie a interpretáciu diela a ideí, toho, aký historický a problémový kontext mysliteľ asimiloval, jednak úsilie zužitkovať idey a metódu na riešenie problémov v novom dejinnom kontexte. Kant je exemplárnou ukázkou obidvoch motivácií a jeho dielo a ideový odkaz umožňuje aj v súčasnosti rozličné interpretácie jeho transcendentálneho idealizmu. Prejavuje sa to dokonca aj v konvenčnej periodizácii jeho myšlienkového vývinu, napríklad v zaradení rozpravy *De mundi sensibilis atque intelligibilis forma et principiis* do predkritického obdobia u H. Cohena. Monografia Andrzeja J. Norasa „... je najmä pokusom o prehľad sporov o zmysel Kantovej filozofie v dejinách myslenia, a to v perspektíve toho, čo sa stalo s jeho učením v novokantovstve, predovšetkým v dvoch najvýznamnejších školách“ (s. 315). Ambíciou knihy je odhalenie stereotypov a jednostranností obidvoch prúdov pri reflektovaní Kanta bez nároku na úplnosť (absentuje napríklad analýza etickej problematiky) a na prekonanie odkrytých jednostranností. Metodologickým východiskom je dôsledné uznanie a aplikácia dejinného aspektu, t. j. faktu, že každý filozof má pred sebou istý komplex problémov a ich premeny sú aj zdrojom premien filozofie. Z tohto zorného uhla je zrejmé, čo spája obidve novokantovské školy, ale aj to, čím sa odlišujú; a čím sa navzájom líšia jednotliví predstavitelia. Vo všeobecnosti možno tvrdiť, že marburskú a bádenskú školu spája antipsychologizmus, odmietanie metafyzických motívov Kantovho uvažovania o veci osebe, orientácia na vedec-ké poznanie a snaha nájsť spoločný princíp premostujúci tri Kantove kritiky.

Norasova fundovaná a zaujímavá monografia dôsledne uplatňuje načrtnuté metodologické princípy dejinnej interpretácie a približuje aj rozličné interpretatívne rámce predovšetkým z autorskej dielne poľských a nemeckých historikov filozofie (za všetkých spomeniem aspoň T. H. Mikołajczyka, J. Kiersnowskú-Suchorzewskú, M. Szulakiewicz, M. Szyszkowskú, K. Śniežińskiego, B. Trochimskú-Kubacku, aj u nás známeho J. Legowicza, W. Stegmullera, W. Röda, G. Lehmana, A. Lorenza, H. Holzheyho). Okrem rozsiahlej pôvodnej pramennej a sekundárnej literatúry nemožno mlčky obísť fakt, že klasické klišé, podľa ktorého obrat ku Kantovi v polovici 19. storočia možno datovať spolu s O. Liebmannom jeho spisom *Kant a epigóni*, Noras opustil a dospel k záveru, že relevantnejší je text *Über Bedeutung und Aufgabe der Erkenntnistheorie* z roku 1862 od Eduarda Zeller. Svoj podiel na návrate ku Kantovi mal aj Kuno Fischer a jeho práca *Kants Leben und die Grundlage seiner Lehre* (1860).

Knihou okrem predhovoru k slovenskému vydaniu a druhému vydaniu, úvodu a záveru sa tematicky člení na dve obsiahle tematické časti: 1. časť má názov *Problém metafyziky v Kantovej filozofii a v novokantovstve* (s. 19 – 134) a 2. časť názov *Transcenden-*

talizmus v *Kantovom a novokantovskom chápaní* (s. 137 – 314). Čitatelia ocenia aj men-
ný register a je na škodu, že vecný register v knihe absentuje. V nadväznosti na metodo-
logický rámec a intenciu práce je prvá časť venovaná chápania metafyziky, pričom sa
autor vracia do minulosti, aby načrtol rozdiely v ponímaní metafyziky u Kanta a klasickej
metafyziky reprezentovanej Aristotelom, Tomášom Akvinským i novotomizmom. Oso-
bitne je predmetom úvah aj vzťah metafyziky a ontológie (s. 23): Kým metafyzika sa
zaujíma o príčiny, ontológia sa venuje štruktúre sveta. Keďže Kant podľa Norasa vyme-
dzil metafyziku (predmet aj metódu) aj ontológiu, pričom kameňom úrazu sa stala vec
osebe, venuje veľkú pozornosť jednak Heideggerovi, jednak Hartmannovi v zmysle
dvoch prístupov rozvíjajúcich metafyzickú interpretáciu Kanta. Prvú časť monografie
uzatvára kapitola o *Metafyzike skúsenosti*, v ktorej autor argumentuje, že spor o interpre-
táciu Kanta spočíva v zosúladení stanoviska metafyziky a teoretika skúsenosti. Noras
demonštruje, že koncepcie Husserla, Heideggera a Hartmanna svojsky riešia problém
transcendentalizmu, Husserl sa zaujíma o otázku „ako“, Heidegger ontologizuje a nahradí
transcendentálno-logickú otázku otázkou transcendentálno-ontologickou, Hartmann proti
kriticismu kladie ontológiu, teória poznania je súčasťou bytia (s. 134).

V druhej časti sa v šiestich kapitolách rozoberá problém transcendentalizmu, aby sa
ukázalo, že Kant nezavrhol predmetový charakter filozofie a že novokantovstvo sa neraz
vydalo skôr v šľapajach nemeckého idealizmu než po Kantových stopách. Pritom je pod-
statné aj rozlíšenie medzi systémovou a systemickou problémovou filozofiou. Noras
opisuje a rozberá dejinný kontext tak bádanskej, ako aj marburskej školy a ich problémo-
vé perspektívy, Rickertovu a Windelbandovu pozíciu, vplyv Lotzeho axiologického za-
merania, Laskove názory, aby mohol prezentovať diferencované nuansy ich myslenia.
Windelband sa zameriaval na problém historickosti filozofie, Rickert a Lask sa usilovali
o jej transcendentálno-logické zdôvodnenie; lenže Rickert sa venoval súdu a jeho plat-
nosti, kým Lask sa venoval kritike Platóna, Aristotela, Kanta, pričom Kantovi vyčítal
existenciu dvoch metafyzík. Predchodcu marburskej školy Friedricha Alberta Langa spá-
jala s jej protagonistami transcendentálna metóda a odmietnutie Kantovej veci osebe.
Marburská škola totiž deklarovala, že jej predstavitelia sú verní skôr duchu, nie litere
Kantovho dedičstva. V druhej časti sa detailnejšie tematizuje myslenie Cohena, Natorpa
a Cassirera. E. Cassirer Norasa zaujíma hlavne ako Heideggerov ideový oponent po-
čas diskusie v Davose (16. 3. – 6. 5. 1929), ktorou sa podľa Heideggera program novo-
kantovstva akcentujúci *Kritiku čistého rozumu* ako teóriu vied, definitívne vyčerpali. Na
rozdiel od bádanskej školy na marburskú mali vplyv aj idey Platóna a Newtona, predstavi-
telia tejto školy sa snažili legitimizovať filozofiu ako vedu, čo ich spájalo s Husserlom.
Pokiaľ ide o Kanta, odmietali úlohu zmyslovosti v poznaní a zdôrazňovali úlohu logiky.
Noras konštatuje, že so zreteľom na ich spätosť s vedou ide o svojskú podobu poziti-
vizmu (s. 314). Posledná kapitola druhej časti *Nicolai Hartmann a marburská škola*
rozoberá Hartmannove názory. Prirodzene, monografia zahrnuje aj celý rad konkrétnej-
ších, špeciálnejších otázok z pohľadu dejinného kontextu aj problémovej perspektívy,
napríklad reakcie na novokantovstvo, tzv. postnovokantovstvo (okrem Heideggera, Jas-
persa, Hartmanna sem patria aj Heimsoeth, Hönlswald), a druhú reakciu, t. j. novokan-

tovstvo (H. Wagners, W. Cramer, R. Zoher). Podľa Norasa zásadný predel a fakticky zánik novokantovstva znamenal rok 1913, keď vyšli Husserlove *Idey čistej fenomenológie*. Inšpiratívny je aj autorov záver s naznačeným programom smerov ďalšieho výskumu.

Na rozdiel od poľskej a nemeckej literatúry, v ktorej je novokantovstvo predmetom mnohých skúmaní, v slovenskom kontexte zostáva táto dejinná iniciatíva v intelektuálnom prostredí takmer nepovšimnutá, a to napriek tomu, že máme k dispozícii dva slovenské preklady (Cassirer a Hartmann). Hoci čítanie Norasovej monografie vyžaduje značné intelektuálne úsilie, táto námaha sa vyplatí. Obraz, ktorý nám Noras ponúka, je vzdialený od simplifikujúcich školských schém, lebo mu nejde o novokantovstvo osebe, ale o dejinný kontext, na podklade ktorého môže tvrdiť, že táto koncepcia napomohla obnoviť ontológiu, čo ju jednak spája s fenomenológiou a jednak súvisí aj s návratom k metafyzickej interpretácii Kanta. Samotné novokantovstvo s dôrazom na teoretické poznávacie aspekty u Kanta vyznieva potom ako skresľujúci posun kantovskej problematiky. V tejto súvislosti nie je bez zaujímavosti pripomenúť provokatívne tvrdenie Kurta Waltera Ziedlersa, ktoré cituje H. Holzey,¹ a porovnať ho so Norasovými závermi.

Knihu, za ktorej slovenský preklad treba poďakovať hlavne V. Leškovi, E. Andreanskému a P. Tholtovi, možno odporučiť nielen profesionálnym historikom filozofie a doktorandom filozofie, ale aj kulturológom a vôbec každému, kto sa zaujíma o dejiny ideí a ich dejinný a problémový kontext.

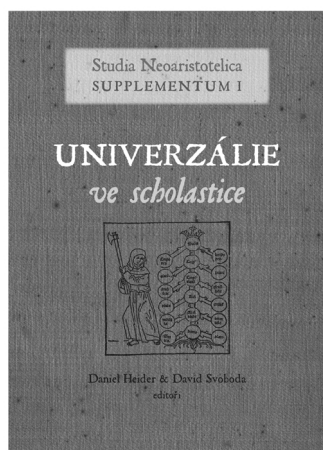
Tatiana Sedová

---

prof. PhDr. Tatiana Sedová, CSc.
Filozofický ústav SAV
Klemensova 19
813 64 Bratislava 1
SR
e-mail: Tatiana.Sedova@savba.sk

---

¹ „Filosofie současnosti se z velké části pohybuje na půdě polovičatého novokantovství, jehož kulturní idealismus sice zavrhl, avšak nadále se drží jeho platnostního objektivismu.“ In: Holzhey, H./Röd, W.: *Filosofie 19. a 20. století II. Novokantovství, idealismus, realismus a fenomenologie*. Praha: OIKOYMENH 2006, s. 54. Preložil M. Pokorný.

Univerzálne ve scholastice. Speciální číslo časopisu *Studia Neoaristotelica – Supplementum I*, 2012. Editoři: Daniel Heider, David Svoboda

Problematika obecných pojmů, tzv. univerzálií, přitahovala pozornost mnoha významných myslitelů od antiky až po současnost. Rozsáhlé a detailní diskuse o tomto tématu vedené převážně na univerzitní půdě v období tzv. první a druhé scholastiky, vymezené léty cca 1100 – 1750, jejíž představitelé úzce navazovali na ideový odkaz antických filosofů, nás inspirovali k tomu, abychom se tyto diskuse pokusili spolu s dalšími předními slovenskými i českými odborníky „zmapovat“, a tak je zprostředkovat všem zájemcům o toto období dějin evropské filosofie. Výsledek naší společné práce, která představuje reprezentativní přehled dané problematiky, vychází jako recenzovaná kolektivní monografie ve speciálním čísle časopisu *Studia Neoaristotelica*.

Milan Petkanič: *Filozofia vášne Sorena Kierkegaarda*. Kraków: Towarzystwo Słowaków w Polsce 2010, 202 s.

Autor knihy si k výkladu diela dánskeho filozofa a náboženského mysliteľa 19. storočia Sorena Kierkegaarda zvolil zaujímavé a originálne interpretačné hľadisko – vášne, pričom si zaumienil preukázať jej kľúčový význam v celku jeho tvorby. V knihe spolu s Kierkegaardom poukazuje na dôležitosť vášne pre to, čo znamená byť ľudskou bytosťou, resp. pre to, čo znamená autenticky existovať, „byť v pravde“, a rovnako pre to, čo značí existenciálne myslieť. Tým predstavuje Kierkegarda ako explicitného zakladateľa existenciálnej filozofie. S rovnakým dôrazom autor upozorňuje aj na rozhodujúci význam vášne ako zapálenosti a citovej vrúcnosti vo sfére náboženskej viery. Autor týmto akcentovaním vášne ako ústredného bodu Kierkegaardovho myšlienkového odkazu zároveň prezentuje Kierkegarda ako polemického autora, keď podčiarkuje jeho kritiku racionalizmu a moderného myslenia, ako aj modernej spoločnosti a súdobého oficiálneho kresťanstva. V závere vo forme voľnej eseje sa autor zamýšľa nad aktuálnosťou Kierkegaardovho pozdvihnutia pojmu vášne a nad duchovnou situáciou našej vlastnej súčasnosti.